

KİTÂB-I GÜZÎDE'DE GEÇEN İBADET ADLARI ÜZERİNE

On the Names of Worship Mentioned in the Kitâb-ı Güzîde

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Dili ABD., Şanlıurfa, Türkiye, osmanturkgau@gmail.com

Dr. Fatma KOÇ

Milli Eğitim Bakanlığı, Yeni Türk Dili ABD., Adıyaman, Türkiye, fatma_koc_1991@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received:
18.05.2022

Kabul/Accepted:
12.07.2022

Sayfa/ Page:
15-21

Öz

Kitâb-ı Güzîde Türk dili tarihinde karışık dilli olarak anılan eserlerden biridir. Kitâb-ı Güzîde Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış dini içerikli kitaplardan biridir. Ebû Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî tarafından olga-bolga diliyle kaleme alınmıştır. Türk dili tarihi açısından karışık dilli olarak ele anılan eser, ses ve şekil bilgisi açısından birçok araştırmaya konu olmuştur. Olga-bolga dili, hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini temsil eden bir dildir. Karışık dilli olarak adlandırılan eserler bu dil ile verilmiştir. Eserin yazarı hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır. Kitâb-ı Güzîde 14. Yüzyılda Anadolu Türkçesine aktarılmıştır. Kitâb-ı Güzîde bilim dünyasında Güzîde, Güzîde Kitabı, Kitâb-ı Güzîde ve Akâid-i İslam şeklinde farklı isimlendirmelerle anılmaktadır. Dini bilgilere ve öğütlere çokça yer verildiği için Arapça ve Farsça sözcüklere rastlamak mümkündür. Eserin farklı adlarla tanınan nüshaları bulunmaktadır. Çalışma oluşturulurken Serhat Küçük'ün "Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm" adlı eseri esas alınmıştır. Eser içerisindeki ibadet adları tarama yöntemiyle tespit edilmiştir. Belirlenen sözcüklerle ilgili açıklamalara yer verilmiş ve sözcüklerin metin içerisinde geçtiği yerlere dair örnek cümleler metindeki satır numaraları ile verilmiştir. Çalışma metne dayalı olduğu için bir inceleme niteliği taşımakta olup ulaşılan veriler sonucunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Kitâb-ı Güzîde, Söz Varlığı, İbadet terimleri.

Abstract

Kitâb-ı Güzîde is one of the works that is known as a mixed language in the history of Turkish language. Kitâb-ı Güzîde is one of the religious books written in Old Anatolian Turkish. It was written by Abu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsi in the language of olga-bolga. The work, which is considered as a mixed language in terms of Turkish language history, has been subjected to many researches in terms of phonetics and morphology. Olga-bolga language is a language that represents the linguistic features of both Eastern Turkish and Western Turkish. The works called mixed language were given in this language. There is not enough information about the author of the work. Kitâb-ı Güzîde was translated into Anatolian Turkish in the 14th century. Kitâb-ı Güzîde is known by different names in the scientific world as Güzîde, Güzîde Kitap, Kitâb-ı Güzîde and Akâid-i Islam. It is possible to come across Arabic and Persian words since there is a lot of religious information and advice. Since the work has the linguistic features of both Eastern Turkish and Western Turkish, it is considered among the works with mixed languages. There are copies of the work known by different names. While creating the study, the work of Serhat Küçük called "Kitâb-ı Güzîde Akâidü'l-İslâm" was taken as a basis. Worship names in the work were determined by scanning method. Explanations about the determined words are given and example sentences about the places where the words are used in the text are given with text numbers. Since the study is based on the text, it is a review and evaluations were made as a result of the data obtained.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Kitâb-ı Güzîde, vocabulary, terms of worship.

Atf/Citation: Türk, O. ve Koç, F. (2022). Kitâb-ı güzîde'de geçen ibadet adları üzerine. *MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 7(14), 15-21.

Giriş

Din, bir inanç sistemi içerisindeki uygulamaların tümüdür. Toplum içerisindeki inanç sistemi, kültürden, örf, adet, gelenek ve görenekten bağımsız olamaz. Bu unsurların doğrudan dile de tesir ettiğini ise görmezden gelemeyiz. İnsanlığı ilgilendiren, derinden etkileyen köklü olaylar ve oluşumlar dilin gelişimine de etki eder. Toplumların hafızasında yer alan ortak hazine nesilden nesile aktarılarak o toplumun düşünce yapısını hakkında bilgi sunmaktadır (Türk, 2021, s. 137). Toplumun inanç sistemi ve bakış açısı ile dil arasında bir kopukluk olamaz. İnsanların yaşadığı toplum yapısıyla bağlantılı olarak bir yaşayış şekli ve dil yapısı vardır (Türk, 2017, s. 786).

Türkler tarih boyunca Kök Tengri, Şamanizm, Maniheizm gibi farklı inanç sistemlerini benimsemişlerdir. İslâmiyet dininden önce insanın dünyaya geliş amacının bilincinde olma ve doğadaki unsurlara kutsiyet atfetme gibi farkındalıklar eski Türklerde vardı. Hatta Köktürk Yazıtları’nda dünyanın yaratılışına değinilen cümleler vardır: “*Üze kök tengri asra yağız yer kılundukta ikin ara kişi oğlu kılınmış*”. Türkler hangi dini benimsemiş olurlarsa olsunlar her zaman en kuvvetli savunucuları olmuşlardır (Tekin, 1988, s. 8-9). Göçler, savaşlar ve birtakım insan hareketlilikleri din değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Onların İslâmiyet dini ile tanışmaları, Araplarla karşılaşmaları ile olmuştur. Müslüman olarak İslâm dünyasına katılan Oğuzlara bundan böyle "Müslüman Türk" anlamında "Türkmen" denmeye başlandı (Kafesoğlu, 1958, s. 121; Sümer, 1972, s. 51, 52; Şeşen, 1985, s. 198). Türkler topluluklar hâlinde İslâmiyet’i kabul etmişler ve İslâmiyet Türkler arasında hızla yayılmıştır. Ayrıca Hacı Bektâş-ı Veli, Ahi Evran ve Ahmet Yesevi gibi birçok değerli şahsiyet, İslâmiyet’in yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Hacı Bektâş-ı Veli, köklü bir kültür birikiminin oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Koç, 2020, s. 267).

Türkçenin söz varlığında İslâmiyet’in kabulü ile birlikte birtakım değişiklikler görülmüştür. Bu değişiklik dinî terminolojinin söz varlığına olan etkisiyle kendini göstermiştir. Din etkisiyle beraber Arapça ve Farsça sözcükler yoğunlaşmış bununla birlikte İslâm dini ile ilgili sözcükler dilimize girmiştir. Bu sözcükler, İslâmiyet’in kabulünden hemen sonra verilen eserlerde tezahür etmemiştir. 13. yüzyılın sonları ve 14. yüzyıl içerisindeki eserlerde İslâm dini ile ilgili sözcükler daha oturmuş bir yapıda karşımıza çıkar.

Karışık dilli eserler, hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini taşıdığı için olgabolga diliyle yazılan eserler olarak da adlandırılır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazı dili oluşumu yeni olduğu için Batıya göç eden Oğuz boyları kendi ağız özelliklerini eserlere yansıtmışlardır (Türk ve Koç, 2021, s. 6). Bu eserlerde *o/-* fiili hem *ol-* hem de *bol-* şeklinde kullanılabilmiştir. Hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini bir arada bulunduran eserler “karışık dilli eserler” olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2020, s. 56).

Kitâb-ı Güzîde, Ebû Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî adlı bir din bilgini tarafından 14. yüzyılda Anadolu Türkçesine aktarılmıştır (Küçük, 2014, s. 18). Metin içerisinde İslâm’ın kurallarına uymanın öneminden, namaz kılmanın faziletinden, ilim öğrenmenin gerekliliğinden, Allah inancından, gıybet etmenin zararından, ölümün farkındalığından, zekâtın öneminden, oruç tutmaktan, Hz. Muhammed’den, kıyamet gününden, cennet ve cehennem gibi dinî konulardan bahsedilmiştir (Koç, 2020, s. 264). Çalışma oluşturulurken Serhat Küçük’ün “Kitâb-ı Güzîde Akâidü’l-İslâm adlı eseri esas alınmıştır. Çalışmada karışık dilli eserler içerisinde değerlendirilen Kitâb-ı Güzîde’de geçen ibadet adları hakkında bir inceleme yapılmıştır. Eserdeki ibadet adları taranmış ve dinî yapının dile olan yansımalarından bahsedilmiştir. Türklerin İslâm dinini kabul ettikten sonra verilen eserlerdeki söz varlığı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

âb-dest: (Far.) *âb-dest* sözcüğü, Farsça kökenli *âb+dest* yapılarının terkiibinden oluşan bir sözcüktür. İnsanların namaz kılmadan önce vücudunun temizlemesi *abdest* olarak adlandırılır. Şemseddin Sami “Kâmûs-ı Türkî” adlı eserinde sözcükten şöyle bahsetmiştir:

“*abdes is. Fa.[âb-dest: el suyu]* Namaz kılmak için *ber-vech-i şer yüz ve dirsekle beraber el ve ayakları yıkamak ve başa mesh etmekten ibaret* (Şemseddin Sami, 1989, s. 16).

Andreas Tietze’nin sözlüğünde sözcükten şu şekilde bahsedilir:

“abdest, ‘namazın şartlarından olan temizlenme” < Fa. (Tietze, 2016, s. 60).

“âb-dest” sözü Doğu Türkçesiyle yapılmış ilk Kur’ân tercümelerinde ve Arapça ve Farsça alıntılarının çokça geçtiği Atabetü’l-Hakayık, Mukaddimetü’l-Edeb ve Mu’inü’l-Mürîd gibi İslamiyet’ten sonraki ilk dinî eserlerde yer almamaktadır (Öztekten, 2019, s. 647). Bu durum İslamiyet etkisinin sonraki dönemlerde olgunlaşarak ortaya çıkmasının bir göstergesidir. 14. yy. dönemine ait olan Kitâb-ı Güzîde’de ‘âb-dest’ ifadesi, namaz ibadetinin bir gereği olarak gösterilmiş ve bu eylemin oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır.

“...dâ’im **abdest** birle yat...” (66a-7)

du‘â: (Ar.) *du‘â* sözcüğü Arapça kökenli olmakla birlikte iyi dileklerin gerçekleşmesi için veya herhangi bir nedenle Allah’a yalvarma ve yakarış ifadesinin adıdır. İnsanlar zor durumda kaldığı anlarda, bir dileğin gerçekleşmesi için belirli dileklerde bulunurlar. Sözcük, et- yardımcı fiiliyle birlikte *du‘â et-* şeklinde kalıplaşmıştır. *du‘â* Ar. Dua, yakarış, niyaz (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2007, s. 65). Türkler İslamiyet’ten önce birtakım dinlere inanmışlar ve belli ritüeller uygulamışlardır.

“Her dinde bir tapınılan Tanrı ve bu Tanrı’ya ulaşmak için de bazı ibadet şekillerinin olduğu bir gerçektir ve eski Türk inanç sisteminde de herhalde Tanrı’nın birliğini kabul, namaz, kurban, oruç, hacc, ahirete iman, zekât ve sadaka gibi birtakım farzlar ile ona kulluk borcunu ödeme yolları var idi. Bununla beraber İslamiyet’ten evvel ortaya çıkmış Hristiyanlık, Yahudilik vs. Hâk dinlerin genel ilkeleri bile bugün ilk vahiy hallerinin çok dışında olduğu bir zamanda, elbette herhangi bir biçimde yazılarak günümüze ulaşmayan eski Türk dininin nasıl tatbik edildiğini tespit çok zordur” (Gömeç, 2019, s. 86).

Dua etme geleneği Türkçenin ilk yazılı belgelerinden itibaren görülmüştür. Bu geleneğin eski Türk inanç sistemi içinde var olduğu ve bugün de eski Türk yaşam geleneğini devam ettiren Türk boylarında devam ettiği bilinmektedir (Gül, 2011, s. 337). Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan *dua* sözcüğü Arapça "çağırma, seslenmek, istemek; yardım talep etmek" anlamlarındaki *da‘vet* ve *da‘vâ* sözcükleriyle aynı kökten 10 türemedir ve "küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen dilek ve yakarış" anlamındadır (Cilacı, 1992, s. 529). Türkiye Türkçesi ağızlarında *alkış* sözcüğü de *dua* anlamında kullanılmaktadır. *alkış etmek* (alkış vermek) "dua etmek, iyi dileklerde bulunmak" birleşik fiilleri de ağızlar kullanılmaktadır (DS, 2009, s. 223). Eski Türkçe döneminde *dua* sözcüğü yerine *alkış* sözcüğü kullanılmıştır. Sözcük zamanla öv- anlamı da kazanmıştır.

"alkatmış iduk elig uluşug "övlümüş kutsal ülkeyi ve ulusu" (EDPT, 1972, s. 138a). Clauson bu dönem için *alkışımız ötüğümüz, ögmek alkış ikilemelerini, esengü alkış "esenlik duası", alkış al- "dua almak" ifadelerini ekler (1972: 137a).*

Harezmi Türkçesi dönemine ait olan Nehcü’l-Ferâdis adlı eserde ise *dua* sözcüğü için kullanılan ifadeler şöyledir: *du‘â* "dua", *du‘â kıl-* / *du‘â okı-* "dua etmek", *du‘â-gûy* "duacı, dua eden"; *niyâz* "yalvarma; dua", *niyâz kıl-* "yalvarmak, dua etmek" (Ata, 2014, s. 110, 111, 316).

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olan Dede Korkut Hikâyeleri’nde ise hikâyelerin son bölümlerinde yer alan *dua* örnekleri göze çarpar.

Yöm vireyim hanum: Yırlü kara tağların yıkılmasun, kökelüçe kaba ağacın kesilmesün, Allah viren ümidün üzilmesün günahunuzı adı görklü Muhammed’e bağışlasun hanum hey! (Ergin, 2016, s. 225)

Kitâb-ı Güzîde’de *du‘â* sözcüğü, Allah’a yalvarma ve yakarış anlamlarında kullanılmıştır. Allah’tan istenen dileklerin cümle formunda ifade edilişi *du‘â* olarak yer almıştır. Kitâb-ı Güzîde’de *du‘â* etmek İslam için dinin bir gereği olarak görülmüş ve *du‘â* Müslümanlığın bir parçası olarak addedilmiştir.

“tâ’ati kabûl olmaya ve **du‘âsı** müstecâb olmaya” (52b-5)

hacc: (Ar.) Arapça kökenli olan *hacc* sözcüğü İslam’ın beş şartından biridir. Hac Müslümanların Mekke’de Kâbe’yi ziyaret ederek gerçekleştirdiği ibadetin adıdır. Kelime anlamı gitmek, yönelmek, ziyaret etmek¹ olan “hac” sözcüğü “bir dine mensup olan insanların yeryüzünde tek bir cemaat

¹ İslam Ansiklopedisi, Hac, T.D.V., İstanbul, 1996, XIV/382

oluşturarak yılda bir defa belli bir yer ve belli bir zamanda birlikte ibadet etmesi² biçiminde izah edilmiştir. “Hac ibadetinin farz kılınmasından itibaren Müslümanlar hac vazifesini yerine getirmek için memleketlerinden Mekke’ye doğru seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Hacılar bu seyahatlerini genellikle büyük kervanlara katılarak gerçekleştirmekteydi. Bunun yanı sıra münferit olarak hac ibadetlerini yerine getirenler de bulunmaktaydı” (Tuğluk, 2021, s. 235). Kitâb-ı Güzîde’de *hac* görevi yapıldığı takdirde sevabının büyük olduğu bir ibadet adı olarak geçmektedir. Hatta Müslüman bir bireyin namazını zamanında kıldığında hac ibadetini tamamlamış kadar mükâfat alacağı belirtilmiştir.

“... Tanrı’ya lâıyık namâz kılop günde bir **hac** şevâbın bula...” (30a-5)

“... ve biñ **hacca** varmağdan ve biñ kez gâzilikdan artuğdur ...” (35a-7)

namâz: (Far.) Farsça kökenli olan namâz sözcüğü, Müslümanların yerine getirmesi gereken bir ibadet adıdır. kıl- yardımcı fiiliyle bir araya gelerek kullanılmaktadır. namâz: Beş vakitte kılınması Müslümanlar için farz olan ibadet (Parlatır, 2014, s. 1260). namâz: Namaz kılmak (TS, 1983, s. 156). namâz: Namaz kılmak (Toparlı vd., 2007, s. 198). Kitâb-ı Güzîde’de namâz kavramı dinin temeli olarak görülmüş ve bunun önemini vurgulamaya yönelik ifadelerle belirtilmiştir.

“... kim dinüñ mişâli bir ağaç gibidür zekât anıñ budağıdır **namâz** anıñ şuyıdır...” (4a-8-9)

“...**namâz** benüm gözüm nürıdır...” (4b-6)

namâz sözcüğü Kutadgu Bilig’de kıl- yardımcı fiiliyle birlikte kullanılmış olup şu şekilde geçmektedir:

“yunup kıldı yatğu **namâzın** turup
töşek koldı yattı yarağın körüp” (KB, 1947, s.488)

“yana koptı yundı tonandı tükkel
namâz kıldı özke yorup edğü fâl” (KB, 1947, s.496)

oruç: (Far.) Farsça kökenli olan *oruç* sözcüğü, Allah’a olan ibadet vazifesini yerine getirmek amacıyla yeme içme eylemlerinden bir süre uzaklaşma durumudur. tut- yardımcı fiiliyle birlikte kullanılarak kalıplaşmıştır. oruç: İslâm’ın beş şartından olan ve gün boyunca yiyip içmeme ve kötü davranışlardan uzak durma ilkelerine bağlı olan inanç (Parlatır, 2014, s. 1320). Kitâb-ı Güzîde’de her kim oruç tutarsa bu ibadetinin sevâbını büyük ölçüde alacağı ifade edilmiştir. Oruç üç bölüme ayrılarak izah edilmiş ve bu ibadetin önemi vurgulanmıştır.

“...eydür **oruç** üç dürlidür birisi ten **orucıdur** aşdan şudan cimâ^c dan yığlınmağdur ikinci cân **orucıdur** kim eceli yakın gelmiş bileler gice gündüz tâ^c ate ve ‘ ibâdete meşğül olalar üçüncü göñül **orucıdur** ...” (81a-2-3-4)

şadağa: (Ar.) Arapça kökenli olan *şadağa* sözcüğü, kişiye sevap kazandıran nafile bir ibadet adıdır. eyle-, kıl- ve vir- yardımcı fiilleriyle bir araya gelerek kullanılmaktadır.

“... âhiretdeür evvel **şadağa** başına gölge olur ikinci sırrı örtülü çopar...” (41b-11-12)

“...çünkim şağa bu ayeti Resüliñ mübârek lafzından işidicek miskin **şadağa** eyledi...” (56a-5)

sahur: (Ar.) Arapça kökenli olan *sahur* sözcüğü, Ramazan ayında oruç tutan kişilerin belirli saatte yedikleri yemek ve bu yemeğin yendiği vakit adıdır. Sahur: Sahur, gece yemeği (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2007, s. 223). Kitâb-ı Güzîde’de sadece bir cümlede geçmekte olup yemek anlamında kullanılmıştır.

² İlmihal, Hac ve Umre, T.D.V., İstanbul, 2000, I/511

“... vaktındadır kim **saḥur** yiyeler nitekim âyetde geldi ve...” (83a-6)

tâ‘at: (Ar.) Arapça kökenli olan *tâ‘at*/ *tâ‘at* sözcüğü, ibadet etme ve kulluk görevlerini yerine getirme anlamlarına gelmektedir. Kitâb-ı Güzîde’de ibadetlerin değeri tek tek vurgulanmış ve *tâ‘at* sözcüğü bu ibadetlerin genel bir adı olarak kullanılmıştır. *tâ‘at*: Allah’a ibadet etme (Parlatır, 2014: 1595).

“...şehâdet **tâ‘at** ve ma‘rifet gönül birle ḥâşıl olur ve **tâ‘at** endâmlar birle ḥâşıl olur...” (14a-5-6)

“...eyitdi imân gör ki ‘ilimdendir ve **tâ‘atdür** ve **tâ‘at** gör ki ḥilimdür...” (82a-5-6).

‘umre: (Ar.) Arapça kökenli olan *‘umre* sözcüğü, Kâbe’yi ve kutsal mekânları hac zamanı haricinde ziyaret etme anlamına gelen nafîle bir ibadet adıdır. Kitâb-ı Güzîde’de *‘umre*, hac ifadesiyle birlikte kullanılmış ve yerine getirildiği zaman mükâfatının büyük olacağı vurgulanmıştır.

“...iḥrâm geymek yirindedür öyle namâzı **‘umre** yirindedür...” (30a-2)

“...üküş ola ve ḳanḳı kişi dün ile bir sâ‘at namâz ḳılsa altmış hac ve **‘umre**...” (82a-13)

zekât: (Ar.) Arapça kökenli olan *zekât* sözcüğü, belli bir mal varlığına sahip kişilerin belirli ölçüde vereceği miktardır. İslâm dininde yerine getirilmesi gereken bir ibadet adıdır.

“...‘öşri ve **zekâtı** ehline virüj...” (3b-5)

“... bir ağaç gibidür **zekât** anıḳ budağıdır ...” (4a-9)

Sonuç

Karışık dilli eserlerden biri olan Kitâb-ı Güzîde’de geçen ibadet ile ilgili adlar incelemeye tâbi tutulmuştur. Eserde *âb-dest*, *du‘â*, *ḥacc*, *namâz*, *oruç*, *şadaḳa*, *saḥur*, *tâ‘at*, *‘umre*, *zekât* olmak üzere toplam 10 sözcük kökenleriyle birlikte değerlendirilmiş ve metinde geçtikleri örnek cümleler metin numaraları ile verilmiştir. Sözcüklerin önce çeşitli sözlüklerdeki anlamları verilmiş daha sonra metindeki anlamları açıklanmıştır. Tespit edilen 10 adet sözcük içerisinde *âb-dest*, *namâz* ve *oruç* olmak üzere 3 tanesi Farsça kökenli; *du‘â*, *ḥacc*, *şadaḳa*, *saḥur*, *tâ‘at*, *‘umre*, *zekât* olmak üzere 7 tanesi ise Arapça kökenlidir. İncelenen sözcükler ve etimolojik dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İbadet ile İlgili Sözcükler	Köken Bilgisi
âb-dest	Farsça
du‘â	Arapça
ḥacc	Arapça
namâz	Farsça
oruç	Farsça
şadaḳa	Arapça
saḥur	Arapça
tâ‘at	Arapça
‘umre	Arapça
zekât	Arapça

Tablo 1: Kitâb-ı Güzîde’de Geçen Sözcükler ve Etimolojik Dağılımları

Kitâb-ı Güzîde dinî içerikli bir eser olduğu için ibadetle ilgili sözcüklere sıkça yer verilmiştir. Arapça ve Farsça ibadet adları aynı zamanda yardımcı fiillerle bir araya gelerek kalıplaşmış ve birleşik yapılı fiillerin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. *şadaḳa eyle-*, *vir-* vb.

İncelenen ibadet adlarının Türkçenin dönemsal seyri içerisindeki örnekleri verilmiş ve Türklerin İslâmiyet’ten önce dinî açıdan uyguladıkları ritüellerle İslâm ritüellerinin büyük ölçüde benzeştiği görülmüştür.

Kitâb-ı Güzîde 14. yüzyıla ait bir metin olduğu için tespit edilen ibadet adlarının bu dönemde oturmuş bir yapıda olduğu söylenebilir. İslâmiyet'in kabulüyle birlikte eski inançların varlığına ait izler yeni inanç sistemiyle varlığını sürdürmüştür. Türkler İslâmiyet'ten önce Kök Tanrı ve Şamanizm inançlarında Tanrı'nın varlığını her zaman kabul etmiş ve dinî inançlarına gereken önemi vermişlerdir. Ayrıca inançlarına atfettikleri kutsiyet onları devlet yönetiminde daha başarılı kılmış, savaşçılık özelliklerini kuvvetlendirmiştir. İslâmiyet ile birlikte Türklerdeki inanç sistemleri, eski inançlarında olan ortaklıklarla birleşmiş bunun yanı sıra yeni unsurlarla da zenginleşmiştir. Bu din değişimi, dile de sirâyet etmiş olup Arapça ve Farsça sözcükler dilimize girmiştir. Dolayısıyla İslâm dinine ait ibadet adları ortaya konulan eserlere de yansımıştır.

Kısaltmalar

Ar: Arapça

Far: Farsça

Soğd: Soğdça

Tür: Türkçe

Kaynakça

Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig*. Milli Eğitim Basımevi.

Ata, A. (2014). *Nehcü'l-Ferâdis dizin-sözlük*. Nehcü'l-Ferâdis (Birleştirilmiş Baskı), Mahmûd bin Alî, Tıpkıbasım ve Çeviri Yazı: Janos Eckmann (Yayımlayanlar: Semih Tezcan-Hamza Zülfikar), Dizin-Sözlük. TDK Yay.

Cilacı, O. (1992). *Dua. İslam ansiklopedisi*. C. 9. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. At The Clarendon Press.

Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. TDK Yayınları.

DS. (2009). *Derleme sözlüğü*. TDK Yayınları.

Ergin, M. (2016). *Dede Korkut kitabı*. TDK Yayınları.

Sümer, F. (1972). *Oğuzlar*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Gömeç, S. Y. (2019). Eski Türk dininin temel özellikleri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 84-123.

Gül, B. (2011). Tsengel Tuvalarından Algış (Algış-Yöreel) Örnekleri. *Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Türksoy.

Kafesoğlu, İ. (1958). Türkmen adı, manası ve mahiyeti. *J. Dery Armağanı*. TTK.

İlmihal. (2000). C/I-II. TDV. İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi.

İslam Ansiklopedisi. (1996). TDV. İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi.

Koç, F. (2020). Karışık dilli eserlerin fonetik özellikleri üzerine bir değerlendirme. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 55-68.

Koç, F. (2020). Kitâb-ı Güzîde'de geçen birleşik fiiller üzerine bir değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 263-281.

Koç, F. (2020). Hacı Bektâş-ı Velî'nin eserlerinde geçen akrabalık adları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (2), 265-280.

Küçük, S. (2014). *Kitâb-ı Güzîde*. Kesit Yayınları.

Öztekten, Ö. (2019). Türkçedeki abdest sözünün kökeni. *Uluslar Arası Toplum ve Kültür*

- Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*, Çanakkale, Türkiye.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- Şeşen, R. (1985). *İslâm coğrafyacılarına göre Türkler ve Türk ülkeleri*. Bilge Kültür Sanat.
- Sâmî, Ş. (1989). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. TDK Yayınları.
- Tietze, A. (2016). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*, C.1. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Toparlı, R., Vural H. ve Karaatlı, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Tuğluk, M.E. (2021). Yazarı Bilinmeyen Bir Menâsik-i Hac Kitabı: Delîlü'l-Huccâc ve'l-Ümmiyyîn fi-Tahsîli Umûrî'd-dîn-Ses Bilgisi- *TÜRÖK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 9(27), 234-255.
- Türk, O. (2021). Hamzaname'nin 72. cildinde yer alan arkaik kelimeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi - Journal of Academic Language and Literature (Hikmet)*, 7(15), 135-148.
- Türk, O. ve Koç, F. (2021). *Anadolu sahasında yazılmış karışık dilli eserlerde isim çekim ekleri*. Sonçağ Yayınları.
- Türk, O. (2020). Kültürel miras olarak hayvanların atasözlerimize kattıkları anlam üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 11 (44), (320-334).

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRÖK

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / **Conflict Statement:** Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.